

НАПРЯМ 9. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ІНСТИТУЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ ЯК ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОГО ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ

Братасюк М. Г.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії*

*Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Проблема корупції та її подолання є особливо актуальною для сучасної України, оскільки стоїть на перешкоді ствердженню демократичних засад життя, вирішенню проблеми забезпечення та захисту прав людини, загрожує національній безпеці країни. Саме не вирішена проблема подолання корупції в Україні стає каменем спотикання, коли мовиться про вступ нашої держави до ЄС та НАТО. Тому боротьба з корупцією нині – одне з пріоритетних завдань для громадянського суспільства і держави, для всіх їхніх інституцій, та й загалом для кожного громадянина, оскільки зачіпає інтереси не лише спільні, суспільні, але й кожного із нас. Бо хто хоче жити в державі, де процвітають несправедливість та зневага до людської гідності, тотально порушуються права людини, де невелика група найбагатших людей зробила заложником свого приватно-групового інтересу весь народ?

Нині дуже актуальним для України є участь у вирішенні різних важливих суспільно-політичних завдань громадянського суспільства, оскільки, як ми вже побачили за часи незалежності, державна влада не справляється з розв'язанням багатьох із них. Боротьба з корупцією якраз і є такою проблемою. Саме громадянське суспільство виявилось однією з найефективніших на даний період форм суспільної організації, що активно реалізує гуманістичний вимір і стверджує себе як підвалина, осереддя демократизації суспільних відносин. Це утворення у зрілому вигляді, є надбанням пізньої історії і постає середовищем існування та активної діяльності людини, забезпечуючи їй певні гарантії усталеного розвитку та захищеності. Це суспільство соціального партнерства та консенсусу, Громадянське суспільство має багаторівневу структуру і доволі складний внутрішній механізм існування.

Цінність громадянського суспільства, яке є відносно новим для нас, українців, явищем, оскільки сформувалося і продовжує зрілішати уже в пострадянську епоху, особливо значима. Науковці зазначають, що громадянське суспільство є системою таких домінуючих горизонтальних зв'язків між індивідами, в яких фокусуються солідарні та субсидіарні норми соціальної дійсності, що становлять основу трансформації населення в національно свідомих громадян. Зрозуміло, що для нинішньої України, де значна частина населення не відчуває себе громадянами, а всього лиш представниками населення, така структура особливо важлива. Ствердження громадянського суспільства як спільноти, історичного утворення з високим рівнем соціально-економічного, політичного, духовно-культурного розвитку, яка утворює разом з державою розвинуті правові відносини, тісно пов'язане з проблемою тотожності культурної еволюції суспільства і його демократизації, сучасної політичної репрезентації. Ядром, центральною, засадничою ланкою духовно-культурної еволюції і відповідного громадянського стану є рівень зрілості, міра автентичності людини-особистості щодо її самовизначення, здійснення її вибору, волевиявлення. І.Кант наголошував, що громадянське суспільство є результатом і формою поширення свободи, наслідком її ствердження. Загалом громадянське суспільство як позадержавна сфера життя, «суспільство приватних власників» (Гегель) має за мету якнайповніше задоволення інтересів кожного, хто його складає, а, отже, якнайповніше забезпечення та захист прав кожного його представника. Свобода, принцип правової рівності для всіх суб'єктів права, моральна пересторога стосовно використання людини задля досягнення своїх цілей як засобу стає концептуальною основою трактування сутнісних рис громадянського суспільства.

Мета та основні завдання інституційного розвитку громадянського суспільства – громадянська активність як ініціативна та добровільна участь людей у суспільному житті й у вирішенні питань повсякденного життя свого краю, яка є важливою складовою демократичного устрою суспільства, – слушно зазначають автори колективної монографії [1].

Як співіснують громадянське суспільство і держава? – Якщо держава народна, демократична за суттю, вони взаємодіють на партнерських засадах. Якщо ж держава не виражає інтереси народу, підмінює їх приватно-груповими чи приватно-індивідуальними, тоді громадянське суспільство стає альтернативною щодо державної влади силою, яка бере на себе захист інтересів народу. В нинішній Україні конструктивної співпраці державного олігархічного режиму та громадянського суспільства зі зрозумілих причин не було, тому багато важливих для суспільства проблем залишилися невирішеними.

Як могли б співпрацювати держава і громадянське суспільство в плані подолання корупції? – Тут є чимало позицій, де ця співпраця могла б бути продуктивною. Найперше – глибинне реформування всіх сфер українського життя, бо без цього жодних успіхів у подоланні корупції не буде. Це вже доведено післямайданною історією України. Жодний Президент України і їх уряди, будучи залежними від певних олігархічних кланів, Україну не деолігархізували, а при збереженні олігархату всіляка боротьба з корупцією залишиться фікцією. Подолання корупції – проблема комплексна, її не можна вирішити лише зусиллями юристів. Сучасній Україні необхідні реформи, але не позірні, поверхові, які ми вже бачили, не просто зміна облич, а глибинні зміни в усіх сферах життя суспільства. Українцям потрібні незалежна від олігархічних кланів політична система і така ж політика, деолігархізована економіка, соціальна політика, медіасфера, правова сфера особливо тощо.

Нам потрібний незалежний від політичного та бізнесового тиску законодавець, який буде приймати правові закони, а не ганебні «замовні», тобто, неправові, прийняті на угоду якомусь груповому інтересу за рахунок приниження і нехтування всіх інших інтересів. Тим самим буде усунено законодавчу підвалину існування корупції, як явища глибоко асоціального, аморального, руйнівного як для окремих осіб, так і для суспільства загалом.

В наукових джерелах підкреслюється, що «для забезпечення дії принципу верховенства права в Україні необхідно припинити хаотичне реформування різних суспільних та владних інститутів і визначити як *пріоритет* реформу *законодавчого процесу*, аби перетворити закони України на *справжні джерела права* як дієвий інструмент здійснення усіх інших реформ». О. Ющик слушно зазначає, що реформування законодавчого процесу неможливе без *парламентської* реформи, яка має ключове значення як вихідна ланка реалізації правової реформи [2]. Дж. Стігліц наголошує на ситуації (для України вона є типовою), коли закон використовується в якості правового (а насправді псевдоправового) механізму для експлуатації сильним слабкого. Така ситуація зумовлює, на його думку, заміну «справедливості для всіх» на «справедливість для тих, хто може собі її дозволити» [3].

З участю громадянського суспільства, його структур необхідно створити незалежну судову владу, а то, на наш превеликий сором, ми її не маємо до сьогодні. Та, що існує, є маріонеточною, залежною від виконавчої влади, законодавчої, бізнес-структур тощо. Відсутність справедливого суду – це велика проблема для правового життя суспільства загалом, для проблеми захисту прав людини, в т. ч. і для подолання корупції та корупціонерів. Судова реформа має бути

проведена після нинішньої війни негайно. З участю представників громадянського суспільства треба здійснити відбір кандидатів до судів різних рівнів, ВРП України, ВККС тощо. Позицію представників громадських організацій не дозволити нехтувати, як це було при конкурсі до ВСУ. Без вирішення цієї проблеми годі мислити якусь реальну боротьбу з корупцією.

Великою проблемою для сучасного українства є проблема громадського контролю за діяльністю державно-владних структур. Навіть в чинній Конституції України така стаття, що народ контролює владу на різних рівнях, відсутня. Чи може бути держава демократичною і правовою в такій ситуації? – Швидше всього, що ні. Громадянському суспільству треба вимагати здійснення цього контролю реально, бо поза ним корупція в державно-владних колах буде і далі процвітати.

Узагальнюючи, варто наголосити, що в даних тезах подано лише окремі напрямки взаємодії структур громадянського суспільства та держави в плані подолання корупції, хоча їх, звісно, є значно більше, але це тема для дослідження іншого рівня. Проте з упевненістю можна сказати, що лише з участю структур та представників громадянського суспільства подолання корупції в нинішній Україні можливе. Без цієї участі зусиллями лише самої держави, ця проблема залишиться не вирішеною.

Література:

1. Громадянське суспільство та правова держава: теоретичні моделі та досвід реалізації : монографія / за аг ред. Гвоздецького В. Д. Київ : Вид-во Європейського ун-ту, 2012. С. 57–62.

2. Терлюк М., Ющик О. До проблеми якості закону України як джерела права. *Право України*. 2017. № 6. С. 17–26.

3. Дж. Стігліц Правосуддя для обраних. *Українська правда*. 9 листопада 2010. Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2010/11/9/255691>